

Kortregistrant over Storstrøms amt indtil omkring 1900. Matrikelarkivet. Udgivet af Museet Falsters Minder ved DORTE FALCON MØLLER. Nykøbing F., 1983. 119 s.

Gamle norske kart. Red. ROLF FLADBY, LEIF T. ANDRESSEN, ALFHILD NAKKEN, LIBÆK OG TERJE SCHOU. Bd. 1-18. Udgivet af Norsk Lokalhistorisk Institutt. Oslo, Universitetsforlaget, 1979-.

ROLF FLADBY OG LEIF T. ANDRESSEN (red.): Våre gamle kart. Udgivet af Norsk Lokalhistorisk Institutt. Oslo, Universitetsforlaget, 1981. 82 s.

At folk, der beskæftiger sig med lokalhistorie eller historisk geografi, har stort behov for kort over deres undersøgelsesområder, er der egentlig ikke noget nyt i, selv om det må erkendes, at kort er en noget overset kildegruppe i mange lokalhistoriske arbejder. Både i Danmark og Norge har det derfor været følt som en hindring ved mange undersøgelser, at der ikke findes nogen samlet fortegnelse over de utrykte kort. I Danmark går det for så vidt problemfrit, når det drejer sig om udskiftnings- og matrikelkort som findes velordnede i Matrikeldirektoratets arkiv i København, men det er naturligvis et problem, at disse kun er registrerede i en intern fortegnelse. Nøjagtigt det samme gælder for Det kgl. Biblioteks og Rigsarkivets kortsamlinger samt for landsarkiverne med undtagelse af Landsarkivet for Sjælland, hvorfra der er udgivet en registratur.

Landbohistorisk Selskab har i en årrække forsøgt at frembringe en fælles registratur over utrykte kort, men det har ikke været muligt at fremskaffe de fornødne ressourcer. Det er derfor meget glædeligt, at Museet Falsters Minder ved museumsinspektør Liselotte Mygh har taget initiativ til at få fremstillet en registrant over lokale, utrykte kort over Storstrøms amts område. Opgaven er udført af Dorthe Falcon Møller på en udmærket måde, når man tager i betragtning, at det er stærkt begrænsede midler, som Amtsmuseumsrådet har kunnet stille til rådighed for opgaven. Det er således kun kort i Matrikelarkivet, der er registreret, og det er kun »unormale« kort, der er optaget i bogen, netop fordi de er de vanskeligste at finde, medens de »normale« matrikelkort let kan søges. Der er herved gjort en god begyndelse, men naturligvis er det beklageligt, at registreringen ikke har kunnet omfatte de andre offentlige arkiver for slet ikke at nævne de mange private samlinger, hvor der givetvis gemmer sig særdeles interessante kort. Som bruger af bogen må man dog komme med et enkelt pedantisk suk: Når man laver så stort et arbejde, så burde det have været forsynet med et alfabetisk register over ejerlavnavne. Det eksisterende sogneregister kræver faktisk, at brugerne går omvejen over Trap, med mindre de i forvejen kender lokalitetens sognetilhørsforhold.

Ligesom i Danmark accentuerede Det nordiske Ødegårdsprojekt i Norge behovet for en samlet fortegnelse over lokale, utrykte kort. Norsk Lokalhistorisk Institutt tog opgaven op i 1969, og 10 år efter begyndte de første fylkes-bind at udkomme. Man har måttet foretage ret voldsomme indskrænkninger i forhold til de oprindelige ambitiøse planer. Instituttet registrerer således udelukkende utrykte kort af lokal karakter, kun de kort, der findes i offentlige samlinger, og ydermere kun sådanne, der i forvejen er katalogiserede i institutionerne. Til trods for disse begrænsninger er værket svulmet voldsomt op, men er givetvis et fortræffeligt service-instrument for alle der arbejder med lokalhistorie.

Registreringen omfatter foruden de vigtigste norske institutioner også kortsamlinger i Sverige og Danmark (således Det kgl. Bibliotek, Søkortarkivet og ikke

mindst Hærens Arkiv af hensyn til de mange militære kort før 1814), og det skønnes, at man har registreret ca. 50.000 kort.

De enkelte fylkebind indeholder dels selve registraturen med oplysninger om kort over de enkelte lokaliteter (ordnet kommunevis), således at man umiddelbart kan se hvilke kort der findes over hver by eller gård, målestoksforhold, kortets alder og i hvilket arkiv, det findes (med katalogsignatur). Derudover indeholder publikationen fotografiske smagsprøver på de forskellige korttyper og et nyttigt kort over den administrative inddeling omkring år 1900 og i 1980.

I tilknytning til registraturen (eller samkatalogen, som den kaldes) har Norsk Lokalhistorisk Institutt udgivet et lille skrift, der beskriver de forskellige former for kort og deres anvendelse i historiske undersøgelser. Som det fremgår af Håkon Hovstads artikel i bogen om udskiftningskortene, blev det først i 1857 bestemt for Norge, at der skulle udarbejdes kort i forbindelse med udskiftninger, og at originalen skulle indleveres til centraladministrationen. En tilsvarende bestemmelse blev allerede udstedt ved forordningen af 23/4 1781 for Danmarks vedkommende, så det er evident, at de danske udskiftningskort ofte tillader større grad af retrospektive analyser end de norske.

Yderst interessante er kapitlerne af Arne Hoem om trykte lokalkort før 1773 og af Roald Aanrud om teknikken bag den ældre norske kortfremstilling, som unægtelig havde vanskeligere kår end den tilsvarende danske. Således blev i 1779 to officerer sendt til Norge for at udlægge en basis for trianguleringen, på samme måde som det kort tid forinden var sket på Amager Fælled. Men man kunne ikke finde et tilstrækkeligt stort plant område i Norge, så officererne forsøgte sig med røgsignaler fra to fjeldtoppe for på den måde at bestemme den nøjagtige afstand imellem den. Det var dog først, da man den følgende vinter fandt på at udmåle basis ved hjælp af træstænger på den frosne Storsjø, at der kom gang i Norges videnskabelige kortlægning.

Det er ikke passende i en anmeldelse at give udtryk for misundelse over, at man i Norge kan løse en opgave, som for længe siden burde have været løst i Danmark. Men måske kan de enkelte bind fra den norske samkatalog bruges som bilag til kommende ansøgninger om et lignende dansk projekt.

*Karl-Erik Frandsen*

CARL-JOHAN BRYLD OG HARRY HAUE: Det agrare Danmark 1680-1980'erne. Historiske kildehefter. Herning, Systime, 1982. 332 s., ill. 110 kr.

Forfatterens hensigt med bogen er »at forklare nogle hovedlinier i dansk landbrugs historie i de sidste 300 år og dermed bidrage til en historisk begrundet forståelse af landbrugets vilkår i dag«. Denne opgave har de søgt at løse ved i bogens indledning at give et rids, mere kan man næppe kalde det, af landbrugets vilkår og problemer fra 1700-årene og frem til LR-80 bevægelsens opkomst. Den øvrige del af bogen omfatter ialt 3 kildesamlinger: a) landboreformperioden 1750-1800, b) landbrugsomlægningen og andelstiden ca. 1870-1900, samt c) det industrialiserede landbrug 1945-82. De 3 kildeafsnit er forsynet med realkommentarer og vejledende spørgsmål.

Det er glædeligt, at der med denne og andre kildeudgaver (herunder parallel-emnet: Det industrielle Danmark 1840-1914, anm. i *H.T. bd. 83, s. 327 ff.*) er givet